

ПРИКАРПАТСЬКИЙ ЮРИДИЧНИЙ ІНСТИТУТ ЛЬВДУВС
ІНСТИТУТ ПРИВАТНОГО ПРАВА І ПІДПРИЄМНИЦТВА
АКАДЕМІЇ ПРАВОВИХ НАУК УКРАЇНИ
КАФЕДРА ЦИВІЛЬНОГО ПРАВА І ПРОЦЕСУ
ПРИКАРПАТСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ
ім. В. СТЕФАНИКА

**ПОЄДНАННЯ
ПУБЛІЧНО-ПРАВОВИХ ТА
ПРИВАТНО-ПРАВОВИХ МЕХАНІЗМІВ
РЕГУЛЮВАННЯ ГОСПОДАРСЬКИХ
ВІДНОСИН**

*МАТЕРІАЛИ ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ
НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ*

м. Івано-Франківськ
2007

ББК 67.01+66.01
УДК 340.11:321.7
П-70

Поєднання публічно-правових та приватно-правових механізмів регулювання господарських відносин: Матер. всеукр. наук.-практ. конфер. (19-20 жовтня 2007 року, м. Івано-Франківськ). – м. Івано-Франківськ: ВОНР та РВД ПЮІ ЛьвДУВС, 2007. – 319 с.

У збірнику представлені матеріали учасників всеукраїнської науково-практичної конференції. Тези виступів присвячені проблемним питанням врегулювання господарських відносин, обґрунтуванню необхідності забезпечення оптимального і ефективного поєднання приватно-правових і публічно-правових засад регулювання. В них знайшла відображення гострота та актуальність наукових дискусій щодо різних аспектів теми.

Матеріали носять цінні рекомендації щодо вдосконалення наукових досліджень, нормативного регулювання та практики здійснення господарських та інших відносин.

Збірник розрахований на науковців, студентів, аспірантів, фахівців органів державного управління, а також всіх, хто цікавиться питаннями тлумачення та вдосконалення українського законодавства.

За загальною редакцією кандидата юридичних наук Соловія Я.І.

Друкується за рішенням Вченої ради Прикарпатського юридичного інституту Львівського державного університету внутрішніх справ від 28.11.2007 року протокол №4

© Прикарпатський юридичний інститут ЛьвДУВС, 2007

ПЛЕНАРНЕ ЗАСІДАННЯ

Вінник О. М.,
доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри господарського права
Київського національного університету ім. Тараса Шевченка

КОРПОРАТИВНІ ПРАВА: ОКРЕМІ АСПЕКТИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ

Корпоративні права – відносно нова категорія майна у сфері господарювання, поява та зростання ролі якої зумовлена широким використанням господарських товариств (з якими, власне, і пов'язується в країнах розвинених ринкових відносин поняття корпоративних прав) та інших господарських організацій як корпоративного, так й унітарного типу.

Регулювання корпоративних відносин в різних актах законодавства, насамперед в Господарському кодексі України (ГК) [1] та Цивільному кодексі України (ЦК) [2] – досі злгоденна тема з огляду на наявність в цих кодексах колізійних положень. Оскільки в межах однієї статті висвітлити всі пов'язані з цією проблемою питання доволі складно, доведеться обмежитися двома аспектами правового регулювання корпоративних відносин, а саме: щодо 1) співвідношення понять „корпоративні права” (ст. 167 ГК України) та „участь в товаристві” (ст. 100 ЦК України); 2) зловживання корпоративними правами в контексті ст. 126 ГК.

Визначення поняття корпоративних прав містяться в різних нормативно-правових актах. Відповідно до ГК України корпоративні права – це особлива категорія майна зі специфічним правовим режимом, який, на жаль, в ГК більш-менш ґрунтовно визначено лише щодо корпоративних прав держави (гл. 18). В ч. 1 ст. 167 ГК закріплено положення, згідно з яким *корпоративні права* – це права особи, частка якої визначається у статутному фонді (майні) господарської організації, що включають правомочності на участь цієї особи в управлінні господарською організацією, отримання певної частки прибутку (дивідендів) даної організації та активів у разі ліквідації останньої відповідно до закону, а також інші правомочності, передбачені законом та її установчим документом.

правового регулювання. З цим можна не погодитися, хоча не всі норми, що містять ЦК, є приватно-правовими. У ЖК має місце поєднання норм приватного та публічного характеру, проте мова може йти не про змішаний характер норм, спрямованих на досягнення поставленої мети, а про їх додатковий вплив.

З точки зору науки цивільного права в об'єктивному розумінні житлове право розглядається: як підгалузь інституту цивільного права; як комплексна галузь, інститут. Остання точка зору заслуговує на увагу, оскільки норми про право власності містяться як у цивільному, земельному, сімейному праві, так і житловому.

З прийняттям ЦК у 2003 р., який розширив свою дію на відносини власності на житло, його найму та інші зобов'язальні відносини, предметом регулювання яких є житло, дискусія щодо самостійності житлового права припинилася. Разом із тим слід зазначити, що норми цивільного права рівною мірою покликані забезпечити інтереси як фізичних, так і юридичних осіб, переважно у сфері цивільного обігу. Принципово інші цілі мають норми житлового права, які покликані вирішувати питання забезпечення житлом фізичної особи та його сім'ї з метою проживання. Слід зазначити, що норми житлового права тісно пов'язані з нормами цивільного права. Тому норми житлового права за предметом правового регулювання в переважній більшості віднесені до норм приватного (цивільного) права. Отже, житлове право розглядатимемо як підгалузь цивільного права, що має значну внутрішню галузеву специфіку. Включення житлового права до системи цивільного права дозволяє задіювати до житлових відносин механізми приватного (цивільного) права.

Разом із тим для задіяння правових норм, що регулюють відносини, об'єктом яких є житло, необхідно розмежовувати житлове та цивільне законодавство. Розмежування можна проводити за різними критеріями. Запропоновано проводити розмежування за економічним змістом, оскільки цивільне законодавство регулює питання, пов'язані з володінням, користуванням та розпорядженням житловими приміщеннями лише тоді, коли житло є предметом економічного обороту.

Таким чином, житлове право як підгалузь приватного (цивільного) права можна виокремити за рахунок: особливих принципів і норм; наявності специфічних юридичних конструкцій; наявності окремого термінологічного апарату; неможливості застосування норм житлового законодавства до відносин, що регулюються нормами інших галузей, підгалузей, інститутів.

ДОГОВІРНЕ РЕГУЛЮВАННЯ ГОСПОДАРСЬКИХ ВІДНОСИН (ОКРЕМІ АСПЕКТИ)

1. Поняття господарських відносин розкривається в нормах Господарського кодексу України (надалі – ГК). Відповідно до статей 1 і 3 ГК цей Кодекс визначає основні засади господарювання в Україні і регулює господарські відносини, що виникають у процесі організації та здійснення господарської діяльності між суб'єктами господарювання, а також між цими суб'єктами та іншими учасниками відносин у сфері господарювання. Під господарською діяльністю розуміється діяльність суб'єктів господарювання у сфері суспільного виробництва, спрямована на виготовлення та реалізацію продукції, виконання робіт чи надання послуг вартісного характеру, що мають цінову визначеність. Сферу господарських відносин становлять господарсько-виробничі, організаційно-господарські та внутрішньогосподарські відносини. Господарсько-виробничими є майнові та інші відносини, що виникають між суб'єктами господарювання при безпосередньому здійсненні господарської діяльності. Під організаційно-господарськими відносинами розуміються відносини, що складаються між суб'єктами господарювання та суб'єктами організаційно-господарських повноважень у процесі управління господарською діяльністю. Внутрішньогосподарськими є відносини, що складаються між структурними підрозділами суб'єкта господарювання, та відносини цього суб'єкта з його структурними підрозділами.

2. В регулюванні господарських відносин використовуються різні засоби правового впливу на поведінку їх учасників. Як слушно зауважує О.А. Беляєвич, у сфері договірних відносин досягнення соціально-необхідного рівня їх упорядкованості лише за допомогою нормативно-правового інструментарію (важливого, але не єдиного параметру порядку) існує лише в ідеальній ситуації. В реальності важливими складовими регулювання договірних відносин виступають ті факти суспільної свідомості, які функціонують у вигляді соціальних норм (моральних, звичаєвих), так зване формулярне право, а також судова практика як джерело регулювання, організуючий параметр

договірних відносин в їх динаміці [1, с.7].

Хоч конструкція договору може використовуватись для регулювання і організаційно-господарських відносин (ст.186 ГК) та внутрішньогосподарських відносин, однак найбільш широкою сферою договірного регулювання є сфера виробничо-господарських відносин, або майново-господарських зобов'язань. Як зазначено у ч.1 ст.175 ГК, майново-господарськими визнаються цивільно-правові зобов'язання, що виникають між учасниками господарських відносин при здійсненні господарської діяльності, в силу яких зобов'язана сторона повинна вчинити певну господарську дію на користь другої сторони або утриматися від певної дії, а управнева сторона має право вимагати від зобов'язаної сторони виконання її обов'язку. Майнові зобов'язання, які виникають між учасниками господарських відносин, регулюються Цивільним кодексом з урахуванням особливостей, передбачених Господарським кодексом України. Господарські зобов'язання, зокрема, можуть виникати з господарського договору та інших угод, передбачених законом, а також угод не передбачених законом, але таких, які йому не суперечать (ч.2 ст.174 ГК). Такими є договори поставки, контрактації, міни, ренти, оренди, перевезення вантажів, будівельного підряду, складського зберігання тощо.

3. Хоч глава 20 ГК має назву „Господарські договори”, в ній, однак, відсутнє визначення поняття господарського договору, як і не має єдності у визначенні цього поняття у сучасній навчальній та монографічній літературі з господарського права. Так, якщо О.А. Беляневич під господарським договором розуміє засноване на згоді сторін і зафіксоване у встановленій законом формі зобов'язання між суб'єктами господарювання, суб'єктами організаційно-господарських повноважень, негосподарюючими суб'єктами - юридичними особами, змістом якого є взаємні права та обов'язки сторін у галузі господарської діяльності [2, с.27, 61-62], то В.С. Мілаш, узагальнивши виділені на доктринальному рівні правові особливості підприємницького договору, зводить їх до наступних: 1) зв'язок з підприємницькою діяльністю; 2) підприємницька мета; 3) особливий суб'єктивний склад; 4) встановлення більш „жорстких” правил щодо діяльності підприємця; 5) широке застосування торговельних звичаїв та ділових звичаїв у договірній діяльності [3, с.43, 45].

На думку С.Є Терьохіна, характерними ознаками комерційного контракту є: 1) спеціальний суб'єктний склад - контрагентами можуть бути тільки суб'єкти підприємницької діяльності; 2) обов'язкове дотримання встановленої законом письмової форми; 3) мета укладення

угоди - отримання прибутку; 4) сфера застосування договору - комерційний оборот [4, с.28].

Як видно з наведених характеристик господарського, підприємницького і комерційного договорів, перелік істотних ознак та договорів в інтерпретації авторів в основному співпадає.

4. Цивільний кодекс України не містить понять господарського, комерційного чи підприємницького договорів, хоча в багатьох статтях відображено певні особливості в регулюванні договірних відносин, пов'язаних зі здійсненням підприємницької діяльності (наприклад, статті 3, 50-54, 84, 243, 1438 та деякі інші). Так, відповідно до ч.3 ст.50 ЦК, якщо особа розпочала підприємницьку діяльність без державної реєстрації, уклавши відповідні договори, вона не має права оспорювати ці договори на тій підставі, що вона не є підприємцем.

На наш погляд, у підприємницькому договорі поєднуються як загальні ознаки, властиві цивільно-правовому договору, так і особливі риси, які можна звести до таких. По-перше, суб'єктами цього договору є юридичні або фізичні особи, зареєстровані у встановленому порядку як суб'єкти підприємницької діяльності. По-друге, зміст підприємницького договору становлять умови, за якими передають товари, виконують роботи або надають послуги з метою здійснення підприємницької діяльності або для інших цілей, не пов'язаних з особистим (сімейним, домашнім) споживанням. Прикладом такого договору може бути договір міжнародної купівлі-продажу товарів. По-третє, для деяких видів підприємницьких договорів, зокрема зовнішньоекономічних контрактів або біржових угод, може встановлюватись окремий порядок їх укладання (підписання), обліку та реєстрації. По-четверте, певними особливостями можуть характеризуватись порядок виконання або умови відповідальності сторін за підприємницьким договором.

Враховуючи наведені ознаки, підприємницьким слід вважати такий цивільно-правовий договір, сторонами якого є юридичні чи фізичні особи - підприємці, і за якими передається майно, виконуються роботи або надаються послуги з метою здійснення підприємницької діяльності або для інших цілей, не пов'язаних з особистим (сімейним, домашнім) споживанням.

Якщо у нормах ЦК, ГК або спеціальних нормативних актах не відображені особливості тих чи інших видів підприємницьких договорів, до них застосовуються загальні положення зобов'язального і договірного права, закріплені у ЦК, ГК та інших актах цивільного законодавства.

5. Особливої гостроти та актуальності у сучасних умовах набула проблема усунення дублювання і суперечностей у регулюванні окремих видів договорів за ЦК, ГК. Дехто вважає, що суперечності та колізії в текстах зазначених кодексів можна вирішувати як на законодавчому рівні, так і за допомогою судової практики [5, с.7]. Остання пропозиція є дуже сумнівною, враховуючи нестабільність судової практики в багатьох, здавалося б, безспірних питаннях застосування цивільного законодавства.

„Згладжування” вищевказаних та інших неузгодженостей і суперечностей в ЦК і ГК можливе одним з двох шляхів: 1) усунення дублювання і розбіжностей у зазначених кодексах у законодавчому порядку шляхом внесення в них відповідних змін і домовленостей; 2) скасування Господарського кодексу та доповнення Цивільного кодексу за рахунок наявного в ГК цивільно-правового матеріалу, що не суперечить ЦК. Проте більш бажаним виглядає другий шлях подальшого розвитку цивільного законодавства [6, с.42].

ЛІТЕРАТУРА:

1. Беляневич О.А. Господарське договірне право України (теоретичні аспекти): Монографія. – К.: Юрінком Інтер, 2006.
2. Беляневич О.А. Господарське договірне право України (теоретичні аспекти): Монографія. – К.: Юрінком Інтер, 2006.
3. Мілаш В.В. Підприємницькі комерційні договори в господарській діяльності. – Полтава: АСМУ, 2005.
4. Терьохін С.Є. Цивільно-правове регулювання комерційних контрактів в Україні: Дис... канд. юрид. наук / 12.00.03. – Одеса, 2006.
5. Білоусов С.А. Чи є взагалі у „колоді” козирний туз? Тиждень правовий. – 2006. – №8.
6. Луць В.В. Суперечності у розвитку договірного права України та перспектива їх подолання // Розвиток цивільного законодавства України: шляхи подолання кодифікаційних протиріч. – Матеріали міжнародної науково-практичної конференції. – Київ, 2006.

Васильєва В. А.,

доктор юридичних наук, доцент,

завідувач кафедри цивільного права і процесу

Прикарпатського національного університету ім. В. Стефаника

ПОСЕРЕДНИЦЬКЕ ПРАВОВІДНОШЕННЯ ЯК ВИД ПРЕДСТАВНИЦЬКОГО

Для з'ясування всієї різноманітності зобов'язальних правовідносин очевидно необхідно провести їх класифікацію. Це дасть можливість виділити основні риси, істотні ознаки, притаманні тій чи іншій групі. Оскільки зобов'язання є різновидом цивільних правовідносин, то виникають вони на підставі юридичних фактів, зазначених у ст.11 Цивільного кодексу України. З урахуванням названих підстав, у самому загальному вигляді всі зобов'язальні правовідносини можна поділити на ті, які виникають із договору, і групу позадоговірних зобов'язань. Виділення окремих типів зобов'язань дає можливість глибокого їх вивчення і правильного вибору суб'єктами того чи іншого договірного виду, залежно від потреб та інтересів, для правильного розташування і систематизації нормативного матеріалу.

Про ефективне правове регулювання можна вести мову лише в тому випадку, коли норми права адекватно відображають суспільні відносини, які вони регулюють. Це означає, що відносини, які мають спільні риси, повинні регулюватися однаковими правовими нормами, що їх відображають, а відносини, що різняться між собою, необхідно регламентувати з урахуванням притаманних їм особливостей.

Класифікаційні критерії систематизації можуть бути найрізноманітнішими. У першу чергу, в якості системних ознак слід розглядати особливості самих суспільних відносин, оскільки специфіку правового регулювання окремих видів договорів потрібно шукати у властивостях певних економічних явищ. По-друге, системними можуть бути тільки ті явища, які є значимими для права. Перелік цих системних ознак має бути відкритим, оскільки до них слід приєднувати будь-яку ознаку, якщо вона впливає на правове регулювання.

Серед різновидів зобов'язальних правовідносин, в цивільному праві виділяють в окрему групу – представницькі правовідносини. В силу представництва одна особа – представник – на основі наданих їй повноважень вчиняє від імені особи, яку представляє, юридично значимі дії щодо третіх осіб, що породжують правові наслідки для